

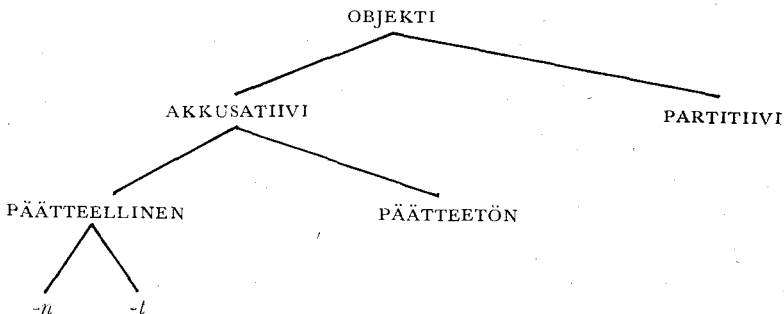
Suomen akkusatiivi: funktionaalinen näkökulma¹

Auli Hakulinen — Fred Karlsson

1. Objektin monimuotoisuuden ongelmia

Suomen kielen objektijärjestelmässä on morfologisesti kaksi pääparametria, nimittäin ero toisaalta akkusatiivin² ja partitiivin, toisaalta päätteellisen ja päätteettömän akkusatiivin välillä. Vain edellinen on distinktiivinen, merkityseron sisältävä oppositio: karkeasti sanoen akkusatiivin ja partitiivin oppositio ilmentää resultatiivisen ja irresultatiivisen tekemisen eroa. Päätteellisen ja päätteettömän akkusatiivin morfologiseen eroon sen sijaan ei liity merkityseroa, vaan niiden voi sanoa olevan syntaktisessa täydennysjakoumassa. Samaten puhtaasti muodollisena distinktiona pidettäneen päätteellisen akkusatiivin kaksipäätteisyyttä (-*n* ja -*t*). Nämä kolme objektinmerkitsemiskeinoa muodostavat seuraavan morfologisen hierarkian:³

(1)

¹ Kuitamme seuraavia henkilöitä hyödyllisestä kritiikistä: Alho Alhoniemi, Erik Andersson, Nils Erik Enkvist, Göran Karlsson, Viljo Kohonen, Mauno Koski, Kalevi Wiik ja Valma Yli-Vakkuri sekä erityisesti Risto Tuomikoski.

² Termiä 'akkusatiivi' käytämme siis suomen objektiopposition toisen jäsenen yleisnimenä. Vrt. G. Karlsson 1966 s. 25.

³ Kaaviossa ei ole otettu huomioon sitä, että sijapäätteellinen akkusatiivi puuttuu monikosta. Samoin siinä on jätetty huomiotta se syntaktinen seikka, että -*t*-akkusatiivi on laajakäyttöisempi kuin -*n*-akkusatiivi. Vrt. kohtiin 4.2 ja 5.

Pääteellisen ja päätteettömän akkusatiivin erolle ja sen tarpeellisuudelle Siro (1964) ja Wiik (1972) ovat antaneet selityksen, jota me yksinkertaisten lauseiden osalta tarkastelemme kohdassa 2.1 sekä infinitiivi- ja partisiippi-rakenteiden osalta kohdassa 2.2.

Päähuomiomme kohdistamme kuitenkin kolmeen muuhun akkusatiiviin liittyvään ongelmaan. Ensinnäkin *-n*-akkusatiivin distribuutiota voi pitää sikäli odotuksenvastaisena, että akkusatiivi on suomen sijoista ainoa, joka ei esiinny monikossa. Monikolliset akkusatiiviobjektit saavat pelkän monikon *-t*-pääteen:

(2) **Kaadoin karhuin.*

(3) *Kaadoin karhut.*

Paljon pohdittu seikka on, onko suomalais-ugrilaisissa kielissä ollut monikon akkusatiivia itsenäisenä morfologisena kategoriana.⁴ Vähemmälle on kenties jäänyt sen pohtiminen, mistä syystä esim. suomessa on tultu toimeen ilman juuri tätä sijaesiintymää. Toinen ongelma koskee *l u k u s a n o j a*: miksei lukusanoilla (kahdesta ylöspäin) ole mitään pääteellistä akkusatiivimuotoa? Tämäkin on seikka, joka lähinnä on tyydytty toteamaan jonkinlaiseksi akkusatiivisäännösten poikkeukseksi ilman että tämän poikkeavan käyttäytymisen selitykseksi olisi etsitty syntaktis-semanttisia syitä. Ja vihdoin kirjasuomessa ja normitteisessa puhutussa yleiskielessä yksinomaiseksi vakiintunut⁵ *persoonapronominien* ja *kuka*-pronominin *-t*-akkusatiivi (*minut, kenet*) on korkeintaan todettu olemassa olevaksi, mutta sen yleiskieleen leviämisen syitä ei ole liiemmin pohdiskeltu. Miksi oppositiosysteemin (kuvion 1) alin porras, *-n/-t*-distinktio, on olemassa?

Tässä kirjoituksessa yritämme tarkastella näitä kysymyksiä funktionaaliselta kannalta (kohdissa 4.1, 4.2 ja 5). Esitämme *miksi*-kysymyksiä ja käytämme vastausten hahmottelussa sellaisia käsitteitä kuin systeemin yksinkertaisuus (vrt. Telemän 1975), homonyymien karttaminen sekä tunnistamisstrategia. Edelleen yritämme (kohdassa 3) tarkastella sijanmerkintää yhtenä syntaktisena keinona lauseiden nominaalisten pääjäsenten erottamiseksi siten, että suhteutamme sen kahteen muuhun, nimittäin verbin kongruenssiin sekä sanajärjestysrajoituksiin. Kohdassa 6 tarkastelemme vihdoin eräiden kvanttorien akkusatiivimuotoihin liittyviä ongelmia.

Funktionaalinen näkökulma ei suinkaan ole vaihtoehtoinen esim. puhtaan syntaktiselle kuvaukselle, vaan nähdäksemme nämä täydentävät toisiaan. Sellaista tarkastelutapaa, jota tässä kirjoituksessa edustamme, on suhteellisen vähän käytetty, ja siinä voi jossain määrin sanoa olevan spekuloinnin leimaa.

⁴ Vrt. E. Itkonen 1972 s. 156, jossa osoitetaan, ettei monikossa voi katsoa koskaan olleen *-m*-akkusatiivia.

⁵ Tämä kehitys tapahtui nopeasti 1800-luvulla, vrt. G. Karlsson 1966.

Olemme kuitenkin vakuuttuneita siitä, että psykologisesti todellisen kieliopin on mahdutettava itseensä väitteitä siitä, miten ihmiset vastaanottajina hahmottavat puhetta, yhtä lailla kuin siitä, millä tavoin he rakentavat lauseita.

2.1. Akkusatiivisääntö yksinkertaisissa lauseissa

Paavo Siroon (1964) liittyen Kalevi Wiik (1972) on antanut syntaktisen selityksen päätteellisen ja päätteettömän akkusatiivin eron tarpeellisuudelle. Päätteellisen akkusatiivin funktiona on erottaa objekti-NP samassa yksinkertaisessa lauseessa esiintyvistä nominatiivimuotoisesta subjekti-NP:stä. Jos lauseessa ei esiinny nominatiivimuotoista subjektiä, yksiköllinen objekti on normaalisti päätteettömässä, nominatiivin kaltaisessa akkusatiivissa. Tällä tavoin pystytään selittämään akkusatiivien distribuutio seuraavanlaisissa lauseissa:

- (4) *Poika kaatoi k a r h u n* | *karhu.
 (5) *Kaada/kaatakaamme/kaatakaa k a r h u* | *karhun.
 (6) *Kaadettiin k a r h u* | *karhun.
 (7) *Hän kaatakoon* | *he kaatakoot k a r h u n* | *karhu.
 (8) *Meidän täytyy kaataa k a r h u* | *karhun.

Objekti on päätteellinen esimerkkien 4 ja 7 tyyppisissä lauseissa, koska niissä esiintyy ilmi pantu nominatiivisubjekti, mutta päätteetön lausetyypeissä 5, 6 ja 8, joissa ei ole nominatiivisubjektiä.

Ongelmallisilta tämän selityksen puitteissa saattavat näyttää lauseet, joista subjektipronomini puuttuu (9), imperatiivit, joissa käskettävää persoonaa ilmaiseva NP on mukana (10) sekä eräät ns. geneeriset lauseet (11).

- (9) *Kaadoin k a r h u n* | *karhu.
 (10) *Kaada sinä/Matti k a r h u* | *karhun.
 (11) *Jos kaataa k a r h u n* | *karhu, saa 750 mk.

Tapauksissa 9 ja 10 ongelma on vain näennäinen. Onhan ensinnäkin subjektipronominin poisto valinnaista: lauseen täydellisessä versiossa subjekti on paikalla. 9 on siis eräänlainen »syntaktisesti heikko muoto»,⁶ josta subjektipronominia ei ole poistettu:

- (12) *Minä kaadoin k a r h u n* | *karhu.

Imperatiiviesimerkkien (10) suhteen taas voi sanoa, että Siron—Wiikin formuloima sääntö, jota jatkossa nimitämme Wiikiä seuraten »akkusatiivi-

⁶ Käsitteet 'heikko muoto' ja 'vahva muoto' olemme lainanneet syntaksiin fonologiasta. Klassisessa fonologiassa on vanhastaan korostettu vahvojen muotojen ensisijaisuutta heikkoihin muotoihin nähden fonemisoitaessa.

säännöksi»,⁷ koskee nimenomaan *subjekti-NP:n* erottamista objektista. Imperatiivilauseiden (10) ensimmäistä NP:tä ei voi pitää subjektina, mikä käy ilmi verbin kongruoimattomuudesta tapauksessa *Kaada Matti karhu*. Tämä NP-konstituentti on eräänlainen appositio, jonka ei voi katsoa kuuluvan lauseen pääkonstituentteihin (vrt. myös Wiik 1972 s. 13).

Selittämättä näyttävät siis jäävän vain esimerkin 11 tyyppiset generiset lauseet, joiden mukauttamiseksi akkusatiivisääntöön Wiik postuloi syvärakenteeseen abstraktisen (dummy-) subjektin ja esittää sitten säännön, joka poistaa tämän subjektin vasta kun akkusatiivinmerkitsemisääntöä on sovellettu. Näyttää kuitenkin siltä, ettei tämä sääntöjen järjestykseen pohjautuva ratkaisu ole ainoa tarjolla oleva: generisten lauseiden päätteelliset akkusatiiviobjektit voidaan selittää johtuviksi akkusatiivisäännön ja tunnistamisstrategian yhteispelistä. Tämän akkusatiivin tehtävä generisissä lauseissa on hyvin tärkeä siitä huolimatta tai pikemminkin juuri sen vuoksi, että näissä ei ole ilmipantua subjektia. Jos nimittäin ainoana NP:nä olevaa objektia ei merkittäisi, kuulija helposti hahmottaisikin tämän nominatiivimuotoisen, 3. persoonan verbin kanssa esiintyvän NP:n *subjektiksi* (vrt. tässä suhteessa intransiivilauseisiin, joiden primaarinen NP nimenomaan on subjekti!). Tällöin seuraavanlaiset sekaannukset olisivat mahdollisia:

(13) *Jos hallitus (= subj.) lahjoo, on oltava varuillaan.*

(14) **Jos lahjoo hallitus (= obj.), on oltava varuillaan.*

»Lahjoja» ja »lahjottava» eivät näistä mitenkään erotu, eivät edes sanajärjestyksen avulla, koska virkkeen 14 *hallitus*-sana voidaan fokuksitoaessa siirtää verbin eteen.

Jos Siron—Wiikin akkusatiivisäännön lisäksi otetaan huomioon tunnistamisstrategia, voidaan siis kaikkien finiittirakenteiden päätteettömien ja *-n*-päätteisten akkusatiivien distribuutiolle antaa luonteva funktionaalinen selitys, joka perustuu syntaktisen *pin tarakenteen* subjekti- ja objektikonstituenttien erottamisen tarpeeseen. Huomattakoon, että jos päätteelliseen akkusatiiviin turvaututaan sillä ehdolla, että lauseessa on nominatiivimuotoinen subjekti tai että objekti muuten olisi vaarassa tulla tulkittua subjektiksi, voimme pitää päätteetöntä akkusatiivia tunnusmerkittömänä, peruskategoriana. —

⁷ Kielepiillisen kuvauksen säännöt ovat oikeastaan sääntölauseita, joilla kuvataan kielen säännönmukaisuuksia tai kielen käytön konventioita. Näistä on pidettävä erillään 'selitys', jolla voidaan tarkoittaa esim. säännönmukaisuuksien syiden, funktioiden, tai niiden muuttumisen teleologian selvittämistä. Toisaalta sääntölauseeseen voi implisiittisesti sisältyä selitys. Niinpä sääntölause »akkusatiiviobjekti merkitään päätteellä, jos lauseessa on nominatiivimuotoinen subjekti» sisältää olemassaolonsa funktionaalisen perustelun: selitys on se, että objekti merkitään vain, kun tämä on tarpeellista lauseiden pääkonstituenttien erottamiseksi.

Entä miten hyvin akkusatiivisääntö soveltuu selittämään infinitiivi- ja partiisiippirakenteiden akkusatiiviobjektit?

2.2. Akkusatiivisääntö infinitiivi- ja partiisiippirakenteissa

Voidaan katsoa, että 1. infinitiivin lyhyemmän muodon sekä minkä tahansa 3. infinitiivin muodon sisältävät infinitiivirakenteet liittyvät saumattomasti hallitsevaan verbiin ja kuuluvat siten sen kanssa samaan pintalauseeseen. Poikkeuksena tästä saumattomuudesta on kuitenkin se erikoistapaus, jolloin 1. infinitiivi on suoraan riippuvainen hallitsevan verbin määrittäneä olevasta substantiivista (vrt. esimerkit 18—27).

Tätä saumattomuuden käsitystä voi tukea useilla argumenteilla. Ensinnäkin tällä tavoin järjestyvät kaikki ns. implikatiiviverbit, kuten *ehdiä*, *muistaa*, *jaksaa*, *joutaa*, toiseksi infinitiiveillä ei ole itsenäisiä tempuksia vaan niiden ilmaisema tekeminen on sidoksissa hallitsevan verbin tempukseen, ja vihdoin infinitiiveillä ei koskaan voi olla pintasubjektia, ei edes verbiin liittyneenä omistusliitteenä.⁸ Katsomme näin ollen, ettei näitä rakenteita (transformationaalisin termein) ole tarpeen johtaa täydellisistä upotetuista lauseista. Tämän valossa näiden infinitiivirakenteiden objektien tietenkin pitäisi noudattaa yksinkertaisten finiittirakenteiden akkusatiivisääntöä. Juuri näin asia onkin. Esitämme vain pari esimerkkiä; vrt. myös Wiik 1972.

(15) *Poika aikoi kaataa k a r h u n* | *karhu. (Vrt. 4.)

(16) *Käske pojan kaataa k a r h u* | *karhun. (Vrt. 5.)

(17) *Poika rentoutui kaatamalla k a r h u n* | *karhu. (Vrt. 4.)

Generatiivisen kieliopin kannalta lauseet 18 ja 19 selittyvät ns. saarekekäsitteen («island») avulla.⁹

(18) *Yrjö on varma pojan halusta* || *kaataa k a r h u* | *karhun.

(19) *Yrjö laati suunnitelman* || *kaataa k a r h u* | *karhun.

Saareke tarkoittaa tässä sitä, että infinitiivirakenteen pääsana (esimerkkien sanat *halu* ja *suunnitelma*) toimii eräänlaisena »tulppana» jakaen lauseen kahtia. Jälkimmäisessä osassa, attribuuttirakenteessa, ei ole subjektia, ja siksi sen objekti akkusatiivisäännön mukaan jää päätteettömäksi.

Jos lauseita 18 ja 19 verrataan lauseisiin 20 ja 21, joissa tällaista »tulppaa»¹⁰

⁸ Tapauksessa *Mies käski/antoi/salli pojan kaataa k a r h u n* lähtömuodoksi on kuitenkin katsottava kaksi lausetta, vrt. A. Hakulinen 1973 s. 58.

⁹ Vrt. A. Hakulinen 1970 s. 35. Lauseissa 18 ja 19 saarekkeen alkuraja on merkitty kaksoisviivalla.

¹⁰ *Sai luvan* on leksikaalistunut merkitykseen 'sai', *katsoi asiakseen* merkitykseen 'päättyi' tms. Vrt. **sai ystävällisen luvan*.

ei ole, vaikka lauseissa onkin samanlainen attribuuttikonstruktio, havaitaan, että fokusointimahdollisuudet ovat erilaiset:

- (20) *Poika sai luvan kaataa k a r h u n* | *karhu.
 (21) *Poika katsoi asiakseen kaataa k a r h u n* | *karhu.
 (22) *KARHU Yrjö on varma pojan halusta kaataa.¹¹
 (23) *KARHU Yrjö laati suunnitelman kaataa.
 (24) KARHUN poika sai luvan kaataa.
 (25) KARHUN poika katsoi asiakseen kaataa.

Huomattakoon tässä yhteydessä, että ainakin lause 23 muuttuu hyväksyttävämmäksi, jos fokusoitu objekti merkitään päätteellä, vrt. 26. Saarekkeesta on tavallisesti mahdotonta siirtää konstituenttia virkkeen alkuun, vrt. 27. Jos tämä kuitenkin marginaalisesti on mahdollista, siirretty konstituentti joutuu automaattisesti noudattamaan akkusatiivisääntöä päälauseen puitteissa.

- (26) ?KARHUN Yrjö laati suunnitelman kaataa.
 (27a) *OMENAN Pekka söi banaanin, kun Kalle söi. (Vrt. 27b.)
 (27b) Pekka söi banaanin, kun Kalle söi omenan.

Seuraavaksi käsittelemme äsken mainittujen infinitiivirakenteiden sekä varsinaisiksi lauseenvastikkeiksi katsottavien infinitiivi- ja partisiippirakenteiden eroja akkusatiivisäännön kannalta. Tämän eron olemme kiteyttäneet seuraaviin esimerkkeihin.

- (28) *Pojan täytyi kerätä rohkeutta kaatamalla k a r h u.*
 (29) —»— *kaataakseen k a r h u n.*
 (30) —»— *kaataessaan k a r h u n.*

Kaksi viimeistä esimerkkiä toisin kuin 28 sisältävät selvästi kaksi väitettä. Niissä on jälkiä subjektista (omistusliitteenä), eivätkä ne ole temporaalisesti riippuvaisia hallitsevasta verbistä. Näin ollen on ymmärrettävää, että kuulija hahmottaa nämä lauselähtöiset ns. kvasilauseet samaan tapaan kuin finiittiset sivulauseet. Koska näitä varsinaisia lauseenvastikkeita voidaan pitää lauselähtöisinä, niidenkin objektien yksinomaisen päätteellisakkusatiivisuus seuraa suoraan akkusatiivisäännöstä. Näiden rakenteiden akkusatiiviobjektit ovat päätteellisiä, koska niiden »vahvojen muotojen» eli upotettujen finiittisten lauseiden objektit ovat päätteellisiä. Kyseessä on siis sama ilmiö kuin tapauksissa *Minä söin omenan* (»vahva») ja *Söin omenan* (»heikko»).

¹¹ Merkitsemme fokusoidut konstituentit kapiteelilla.

Tarkastelumme tuntuu siis osoittavan, että kaikkien infinitiivi- ja partisiippirakenteiden akkusatiiviohjektit ovat ennustettavissa pelkkään finiittirakenteiden akkusatiivisääntöön vedoten. Pääteellinen akkusatiivi esiintyy vain sillä ehdolla, että ohjekti esiintyy nominatiivisubjektillisessa (lähtö)lauseessa.

Huomattakoon, etteivät esim. 31-tyyppiset lauseet sodi akkusatiivisäännön funktionaalista motiivointia vastaan, vaikka niissä pintapuolisesti tuntuu merkityn sekä subjektit että ohjekti *-n*-pääteellä.

(31) *Mattilan täytyi myöntää Kertun nähneen Kallen.*

-n-päätetä käytetään paitsi ohjektin merkitsemiseen myös »nostetun» subjektin merkitsemiseen (lauseen 31 konstituentit *Mattila* ja *Kerttu*), ja akkusatiivin pääteellisyys määräytyy lähtölauseen (»vahvan muodon») subjektillisuuden mukaan. Lauseenvastikkeiden tiukkojen sanajärjestysrajoitusten vuoksi esimerkiksi 31 subjekti- ja ohjektikonstituentit erottuvat täysin yksiselitteisesti. Esim. fokusointipermutaatiot ovat kiellettyjä:

(32) **Mattilan KERTUN täytyi myöntää nähneen Kallen.*

(33) **KERTUN Mattilan täytyi myöntää nähneen Kallen.*

(34) **Mattilan KALLEN täytyi myöntää Kertun nähneen.*

(35) ??*KALLEN Mattilan täytyi myöntää Kertun nähneen.*

Lopuksi puutimme lyhyesti pariin ongelmaan, jotka liittyvät upotettujen lauseiden ohjektien (notiiviseen) spesiekseen. Jos ohjektisana on jaoton, sanajärjestys on ainoa spesiestä osoittava tekijä sekä päälauseissa että upotetuissa lauseissa:

(36) *Kaadetaan karhu.* (Indef.)

(37) *Karhu kaadetaan.* (Def.)¹²

(38) *Kalle uskoo, että kaadetaan karhu.* (Indef.)

(39) *Kalle uskoo, että karhu kaadetaan.* (Def.)

Muodostettaessa partisiippirakenteita virkkeiden 38 ja 39 *että*-lauseista niiden sanajärjestys säilyy samana ja vain lauseen 39 definiittinen NP *karhu* varustetaan *-n*-pääteellä (vrt. 40, 41).¹³ Syynä tähän on se, että se esiintyy subjektin normaalissa asemassa, ja tällöin se ohjektillisuudestaan huolimatta joutuu saman säännön alaiseksi kuin normaalisubjektit (vrt. esim. 31). Monikossa suhteet ovat samat, vrt. 43—45.

¹² Huomaa, ettei lause 37 voi esiintyä vastauksena kysymykseen *Mitä tehdään?* Vastaukseksi sen sijaan sopii 36, jossa esitetään remaattista tietoa.

¹³ Vrt. Nuutinen 1970.

- (40) *Kalle uskoo kaadettavan karhu.* (= 38, indef.)
 (41) *Kalle uskoo karhun kaadettavan.* (= 39, def.)
 (42) ?? *Kalle uskoo kaadettavan karhun* (Def.)
 (43) *Kalle uskoo karhuja kaadetun | kaadetun karhuja.*¹⁴ (Indef.)
 (44) ? *Kalle uskoo karhujen kaadetun.* (Def.)
 (45) * *Kalle uskoo karhut kaadetun | kaadetun karhut.* (Def.)

Voidaan siis panna merkille, että 38, 39 -tyyppiset upotetut objektit käyttäytyvät täysin samoin kuin upotettujen eksistentiaalilauseiden subjektit:

- (46) *Kalle uskoi pesässä olevan karhu.* (Indef.)
 (47) —»— *karhun olevan pesässä.* (Def.)
 (48) ?? —»— *pesässä olevan karhun.* (Def.)
 (49) —»— *pesässä olevan karhuja | karhuja olevan pesässä.* (Indef.)
 (50) —»— *karhujen olevan pesässä.* (Def.)
 (51) * —»— *karhut olevan pesässä | olevan pesässä karhut.* (Def.)

Vaikka tilanne onkin tässä kohden vielä häilyvä (vrt. 44, 45), on ilmeistä, että se genetiivistäminen, joka alun perin on koskenut vain partisiippiirakenteen subjektia, on ulottumassa mihin tahansa partisiippiirakenteen nominatiivimuotoiseen teemaaan. Tämän säännön ala on siis laajentumassa.

3. Subjektin ja objektin erottamisen kolme keinoa

Pääteellisen akkusatiivin perusfunktio on siis erottaa objekti-NP saman lauseen nominatiivimuotoisesta subjekti-NP:stä. Tätä erottamistarkoitusta varten suomessa on kaksi muutakin keinoa, nimittäin predikaattiverbin persoona- ja lukukongruenssi (verbi taipuu s u b j e k t i n eikä objektin mukaan) sekä marginaalisesti sanajärjestys (subjekti edeltää verbiä, objekti seuraa sitä).¹⁵ Tarkastelkaamme ensin seuraavaa taivutusparadigmaa.

(52) <i>M i n ä</i> kaada n karhun	<i>M e</i> kaada m m e karhun
<i>S i n ä</i> kaada t karhun	<i>T e</i> kaada t t e karhun
<i>H ä n</i> kaata a karhun	<i>H e</i> kaata v a t karhun

¹⁴ Tässä molemmat sanajärjestykset ovat mahdollisia, koska indefiniittisyys on yksiselitteisesti ilmaistu partitiivin päätteellä.

¹⁵ On kiinnostava kielitypologinen kysymys, mitkä näiden kolmen merkitsemiskeinon suhteet minkintyyppisessä kielessä ovat. Suomessa tärkeysjärjestys on objektin sijanmerkintä — verbin kongruenssi — sanajärjestys. Ruotsissa esimerkiksi sanajärjestys on tärkein, sen lisäksi käytetään marginaalisesti sijanmerkintää (persoonapronomeineissa). Englannissa hierarkia on sanajärjestys — verbin kongruenssi (kolmannessa persoonassa) — sijanmerkintä.

1. ja 2. persoonan pronominin ollessa subjektina pelkkä verbikongruenssi riittäisi jo erottamaan subjektin objektista riippumatta siitä, mikä konstituenttien järjestys on. Näissä persoonissa siis päätteellinen akkusatiivi ei funktionaalisen erottamisen kannalta ole välttämätön. Yhtä tapausta lukuun ottamatta 1. ja 2. persoonan subjekti on nimittäin aina tunnistettavissa riippumatta objektin muodosta.

- (53) *M i n ä näe n minä|minut, sinä|sinut, hän|hänet, Liisa|Liisan, me|meidät, te|teidät, he|heidät, karhut.*
 (54) *T e näe t t e minä|minut, sinä|sinut, hän|hänet, Liisa|Liisan, me|meidät, te|teidät, he|heidät, karhut.*

Verbikongruenssin vuoksi lauseissa 53 ja 54 subjektiksi ei voida tulkita muuta kuin yks. 1. ja vastaavasti mon. 2. persoona. Tällaisiin lauseisiin merkitty objektin päätte on siis itse asiassa redundantti. Lauseissa 54 ilmenevä kaksiselitteisyys mon. 2. persoonan kohdalla on luonteeltaan semanttinen, tarkemmin sanoen referentiaalinen. Nimittäin siinä erikoistapauksessa, jolloin subjektina ja objektina on saman persoonan pronomini, kyseessä voivat olla joko samaviitteiset tai eriviitteiset pronominit. Tästä kaksiselitteisyydestä päästään käyttämällä subjektin kanssa samaviitteisestä objektista persoona-pronominin asemesta refleksiivipronominia. Refleksiivipronominin käyttö 1. persoonan objektissa puolestaan on redundanttia, koska 1. persoonan objekti on aina samaviitteinen 1. persoonan subjektin kanssa.

- (55a) *Te₁ näitte te(idät)₂.* (Esim. viittaustilanteessa.)
 (55b) *Te₁ näitte itsenne₁.*

Lause 55a esittää sen erikoistapauksen, jolloin akkusatiivin päätteellä erotetaan objekti eriviitteisestä saman persoonan subjektista. Kun lauseessa siis on kaksi eriviitteistä 2. persoonan pronominia, niiden erottamiseksi tarvitaan objektin akkusatiivia. 3. persoonassa tämä ei ole mikään erikoistapaus vaan normaalitilanne, koska tähän persoonaan kuuluvat paitsi ao. pronominit myös *k a i k k i k i e l e n n o m i n i t*. Lauseissa 56—63, joissa sekä subjekti että objekti ovat 3. persoonassa, pelkän verbikongruenssin avulla ei voida pitää subjektia ja objektia erillään. Tässä erittäin yleisessä lausetyypissä tarvitaan lisäksi jokin toinen merkitsemiskeino — suomessa tähän käytetään sijaanmerkintää.

- (56) *Liisa näki Kalle(n).* (60) *Pojat näkivät tytöt.*
 (57) *Kalle näki Liisa(n).* (61) *Tytöt näkivät pojat.*
 (58) *Kalle näki hän(et).* (62) *Pojat näkivät he(idät).*
 (59) *Hän näki Kalle(n).* (63) *He näkivät pojat.*

Yksiköllisissä esimerkkien 56—59 tyyppisissä lauseissa subjektin ja objektin erottaminen on kokonaan objektin akkusatiivinpäätteen varassa. Tällaisissa 3. persoonan lauseissa akkusatiivi siis on ehdottomasti funktionaalisesti tarpeellinen toisin kuin sellaisissa lauseissa, missä subjektina on 1. tai 2. persoona, vrt. 53, 54. Miksi akkusatiivi tavallaan redundanttina kuitenkin esiintyy viimeksi mainituissa lauseissa? Yksikön 3. persoona on suomen kaltaisen persoonasysteemin peruspersoona, ja koska akkusatiivi on tämän kannalta tarpeellinen, on luonnollista, että se yleistetään paradigman yhdenmukaisuuden periaatteen nojalla myös sellaisiin objekteihin, jotka esiintyvät 1. tai 2. persoonaa edustavan subjektin ohella. Näin ollen voidaan todeta, että pelkkä syntaktinen rakenne laukaisee akkusatiivisäännön: sijanmerkintä ei kiinnitä huomiota subjektin persoonaan vaan ainoastaan subjektin muotoon.

Kohdassa 5 tarkastelemme monikon akkusatiivin sijapäätteettömyyttä. Tällöin meidän tulisi mm. selittää, miksei päätteellistä akkusatiivia yllä sanotusta huolimatta ole päässyt syntymään esimerkkien 60 ja 63 tyyppisiin tapauksiin, joissa sekä subjekti että objekti ovat monikon 3. persoonassa.¹⁶ Näissä turvaututaan sijan merkitsemisen asemesta sanajärjestysrajoituksiin subjektin ja objektin disambiguaation aikaansaamiseksi. Tästä aiheutuu mm. seuraava rajoitus:

(57) <i>Kalle näki Liisan.</i> = >	(64) <i>Liisan näki KALLE.</i>
(60) <i>Pojat näkivät tytöt.</i> = >	(65) <i>*Tytöt näkivät POJAT.</i> (= 60.)

4.1. -t-akkusatiivin tarpeellisuudesta

Perinteisen selityksen mukaan (vrt. L. Hakulisen 1968 s. 79— esittämään katsaukseen) pronomien akkusatiivi-*t* on historiallisesti sama kuin monikon -*t*, joka on analogisesti siirtynyt yksikköön. Tämä selitys jättää edelleen joitakin kysymyksiä avoimiksi. Ei liene itsestään selvää, miksi -*t* on rajoittunut vain persoonapronomineihin¹⁷ eikä ole käytössä esim. kaikissa pronomineissa tai vaikkapa demonstratiivipronomineissa. Toisaalta olisi löydettävä syy siihen, miksi akkusatiivin päätteeksi ei ole kelvannut -*n*, kuten muissa nomineissa on. Ja vihdoin on syytä pohtia, miksi siirtymisen oletetaan tapahtuneen tunnusmerkkisyysuhteiden kannalta odotuksenvastaiseen suuntaan, monikosta yksikköön. Ovathan suomalais-ugrialaisten kielten obliikvisijat yleensä siirtyneet päinvastaiseen suuntaan, yksiköstä monikkoon. Pyrimme seuraavassa hahmottelemaan vastauksia näihin kysymyksiin.

¹⁶ Vrt. myös T. Itkonen 1975 s. 44.

¹⁷ Puhuessamme persoonapronomineista jatkossa sisällytämme niihin myös pronominin *kuka*.

Attribuuttikongruenssi on nykysuomessa hyvin voimakas sääntö.¹⁸ Emme esim. voi sanoa **Kenet naisen näit?* käyttäen *kuka*-pronominin normaalia objektimuotoa (vrt. *Kenet näit?*), vaan tämä kongruimaton muoto on korvattava toisella: *Minkä naisen näit?* Samoin voi olettaa, että kongruenssin pakollisuus on aiheuttanut *-n*-päätteisten akkusatiivien korvaamisen *-t*-päätteisillä monikon 1. ja 2. persoonan pronomineissa:

(66) *Hän näki meidät naiset* | **meidän naiset*.

(67) *Tuomitsemme teidät petturit* | **teidän petturit maanpakoon*.

Monikko ilmaistaan persoonapronominien nominatiivissa leksikaalisesti (*me, te, he* ovat numeruksen ja persoonan portmanteau-morfeja) ja obliikvisijoissa lisäksi tunnuksella *i* (vrt. *me+i+ssä*). Siksi *-t*-päätettä näissä pronomineissa ei tulkitakaan monikon vaan pelkästään akkusatiivin merkiksi.

Monikon 1. ja 2. persoonan kohdalla attribuuttikongruenssi voidaan siis katsoa yhdeksi *-t*-akkusatiivin syntytekijäksi. 3. persoonan pronominit taasen eivät possessiivifunktiotaan lukuun ottamatta esiinny koskaan attribuutteina (vrt. 68), ja siksi *-t*-akkusatiivin yleistäminen näihin persooniin on ollut mahdollista ilman inkongruenssin vaaraa. Edelleen on huomattava, että yksikön 1. ja 2. persoonan pronomineja voidaan käyttää substantiivin yhteydessä vain joissakin harvoissa apposition kaltaisissa tapauksissa (vrt. 69). Näin ollen mitään estettä ei ole ollut *-t*-akkusatiivin yleistämiselle niihinkin. Sen sijaan sitä ei ole voitu yleistää sellaisiin 3. persoonan pronomineihin kuin *se* tai *tämä*, koska nämä esiintyvät usein synsemanttisesti, siis samassa NP:ssä kuin substantiivikin (vrt. 70):

(68) **hän nainen* | **he naiset*.

(69) *sinä tomppeli* | *minä onneton*.

(70) *Minä näin sen naisen* | *tämän naisen* | **set/tämät naisen*.

Toinen tekijä, jonka voi katsoa edistäneen *-t*-akkusatiivin yleistymistä persoonapronomineihin, on se, että genetiivin ja *-n*-akkusatiivin homonymia on tajuttu haitallisemmaksi persoonapronomineissa kuin substantiiveissa. Nämä pronominit ovat substantiiveihin verrattuna semanttisesti tyhjiä (eli pelkästään referentiaalisia) ja näin ollen semanttiset vihjeet eivät auta päättämään pronominin funktiota (vrt. Teleman, mts. 700). Keskeiset funktiot eli subjekti, objekti ja possessiivi joudutaan näin merkitsemään eksplisiittisesti. Possessiivi- ja objektifunktioiden ero persoonapronomineissa tehdään taivutuspäätteillä *-n* ja *-t*.

¹⁸ Poikkeuksena eräät taipumattomat adjektiivit (*eri taloissa*) sekä idiomaattiset adverbiaalifraasit tyyppiä *sillä kertaa, kahdesta kohtaa*.

Tähän kannattaa verrata tilannetta sellaisissa kielissä, joista sijataivutusmuuten on laajalti kadonnut mutta joissa tehdään edelleen selvä suppletiivisuoluonteinen ero persoonapronominien subjekti-, objekti- ja possessiivimuotojen välillä:

(71)	subjekti	objekti	possessiivi
englanti	<i>I/he</i>	<i>me/him</i>	<i>my/his</i> ¹⁹
ruotsi	<i>jag/han</i>	<i>mig/honom</i>	<i>min / hans, sin</i> ²⁰
saksa	<i>ich/er</i>	<i>mich/ihn</i>	<i>mein/sein</i>
ranska	<i>je/il</i>	<i>me/le</i>	<i>mon/son</i>
suomi	<i>minä/hän</i>	<i>minut/hänet</i>	<i>minun/hänen</i>

Suomen persoonapronominien näennäisesti poikkeuksellinen akkusatiivi on siis oikeastaan funktionaalisesti odotuksenmukainen. Lisävalaistuksena voidaan vielä mainita se universaalinen seikka, että persoonapronomininit muodostavat umpinaisen joukon (»closed set»), jonka kaikki elementit ovat hyvin taajafrekvenssiä. Formaalin ero on helpompi istuttaa tällaiseen joukkoon kuin leksikaalisten morfeemien (esim. substantiivien) avoimeen ja paljon heterogeenisempaan joukkoon.

4.2. *-t*-akkusatiivin syntaktinen leviäminen

Persoonapronominien poikkeuksellinen käyttäytyminen akkusatiivissa ei rajoitu edellä tutkittuihin etupäässä morfologisiin seikkoihin. Askarruttavaa on *-t*-päätteessä edelleen se, että sitä käytetään akkusatiivin merkkinä niissäkin tapauksissa, joissa muut NP:t esiintyvät nominatiivimuotoisina. Näin ollen meidän olisi selitettävä, mistä johtuvat erot seuraavien esimerkkiparien a- ja b-lauseiden välillä.

I. (72a)	<i>Muista Liisa.</i>	(Imperatiivi.)
(72b)	<i>Muista hänet/minut.</i>	
II. (73a)	<i>Liisa nähtiin.</i>	(Passiivi.)
(73b)	<i>Hänet/minut nähtiin.</i>	
(74a)	<i>Liisa täytyy muistaa.</i>	(Yksipersonaiset verbit.)
(74b)	<i>Hänet/minut täytyy muistaa.</i>	
(75a)	<i>Minulla on Liisa.</i>	(Omistusrakenne.)
(75b)	<i>Minulla on hänet/sinut.</i>	

¹⁹ Ainakin maskuliinissa, joka on 3. persoonan suvun kannalta tunnusmerkitön jäsen. Venäjä tuntuu poikkeavan kaavasta (71), vrt. *on — jivo — jivo*.

²⁰ Huomaa siis, että ruotsissa refleksiivipronominin referentiaalinen disambiguoiminen ulottuu myös possessiiviin: *sin* on samaviitteinen, *hans* eriviitteinen subjektin kanssa. Tämä ilmaistaan suomessa »possessiivipronominin» esiintymättömyydellä tai sen esiintymisellä, vrt. *Hän₁ otti kirjansa₁ ≠ Hän₁ otti hänen₂ kirjansa₂*.

Tässä on kyseessä kaksi ilmiötä: imperatiivi ja yksipersonaiset rakenteet. Historiallisesti on pidetty selittämättömänä sitä, miksi imperatiivissa (72a) on päätteetön akkusatiivi. Meidän kannaltamme arvoituksellista on pikemminkin, miksi lauseessa 72b ei ole päätteetöntä akkusatiiviohjettä. Esi-merkkien 73 ja 74 päätteettömät akkusatiivit on tavattu selittää siten, että näissä rakenteissa on tapahtunut syntaktinen restrukturoituminen. Passiivi on saattanut olla monipersonainen, ja sama pätee ns. yksipersonaisiin verbeihin (*täytyy, pitää* jne.). Sen jälkeen kun nämä ovat yksipersonaistuneet, lauseenalkuinen NP on alettu tulkita objektiksi, vaikkei tätä ole tarvinnut merkitäkään päätteelliseksi, koska subjektiin sekaantumisen vaaraa ei ole ollut. Tällaisten lausekkeiden objektinluonne ilmenee mm. siinä, että lauseen 76 rinnastus tajutaan oudoksi. Samaviitteistä subjektia ja objektia ei hevin käy rinnastaminen (vrt. myös T. Itkonen 1974 s. 381):

(76) *?* *Tyttö liukastui torilla ja vietiin | täytyi viedä sairaalaan.*

Yksipersonaisen lauseen (74a) objekti puolestaan on erottunut saman rakenteen »subjektista» eli (semanttisesta) dativista, koska jälkimmäinen on merkitty *-n*-päätteellä:

(77) *Liisan täytyi muistaa tulla.*

75a-tyyppisissä omistusrakenteissa on vain yksi nominatiivimuotoinen NP, joten sitä alussa esitetyn funktionaalisen pääperiaatteen mukaan ei tarvitse merkitä erillispäätteellä. Kaikkien yllä käsiteltyjen rakenteiden nominatiivimuotoiset konstituentit ovat näin muodoin meidän kannaltamme odotuksenmukaisia. Entä miten selittyvät b-tapausten pronominiakkusatiivit?

Verbien *persoonakongruenssi* on suomen kielessä hyvin voimakas sääntö.²¹ Kongruenssin aiheuttavat kaikkien persoonien nominatiivimuodot. Jos lauseessa on nominatiivimuotoinen persoonapronomini, se aiheuttaa aina predikaattiverbissä *persoonakongruenssin riippumatta siitä*, missä kohden lausetta *ao.* pronomini on.²²

(78) *Minä haluan oman.*

(79) *Omena houkuttelee minua.*

(80) *Minä olin siellä.*

(81) *Siellä olin MINÄ.*

²¹ Nykykielessä esiintyy kuitenkin neutraalistumistendenssejä sikäli, että monikon 3. persoonalla on syrjäytymässä yksikön 3:n ja monikon 1. persoonalla passiivin »yleis-persoonan» tieltä, vrt. *ne tulee, me tullaan*. Vrt. myös F. Karlsson 1975.

²² Jos lauseessa on kaksi nominatiivimuotoista persoonapronominia (esim. *Jos minä olisin sinä ja sinä olisit minä*), niin verbi kongruoi sen pronominin kanssa, joka on primaariasemassa, siis fokusoimattomana lauseen alussa.

- (82) *Sinä olit Hamlet.*
 (83a) *Hamlet olit SINÄ.*
 (83b) **Hamlet oli sinä/SINÄ.*
 (84a) *Sehän olet sinä.*
 (84b) **Sehän on sinä.*

Passiivi, yksipersonaiset modaaliverbit sekä habitiivinen *olla* ovat muodoltaan yksikön kolmansia persoonia, passiivi ehkä »neljäs». Tämän verbimuodon kanssa on ristiriidassa se, jos lauseessa on *o m a n* kongruenssinsa vaativa nominatiivimuotoinen 1., 2. tai monikon 3. persoonan pronomini:

- (85) **Minä/*sinä/*me/*te/*he nähtiin.*
 (86) **Minä täytyy ottaa mukaan. (= Minut täytyy ottaa mukaan.)*
 (87) **Minulla on sinä/me/te/he.*

Tämän muodollisen ristiriidan välttämiseksi tällaisten lauseiden persoonapronominit on pakko merkitä *e i - n o m i n a t i i v e i k s i*, jolloin ne eivät enää vaadi verbiä kongruoimaan persoonan suhteen. Merkitsemiskeinona käytetään päätettä *-t*, jolla pronomini merkitään primaariasemansa »menetäneeksi». Tämä ei välttämättä tarkoita sitä, että ko. pronomini tajutaan objektiksi esim. lauseessa 87.

Yksikön 3. persoonan objektipronominissa tällaista muodollista ristiriitaa ei ymmärrettävästi ole ollut. On kuitenkin varsin luonnollista, että tämäkin pronomini on mukautunut systeemiin.²³ Tällöin on saatu aikaan yhdenmukainen käyttäytyminen läpi koko persoonapronominiparadigman, vrt. ed. 53.²⁴

Entä sitten imperatiiviparadigman *-t*-päätteiset objektipronominit (vrt. 72b)? Näitä käytetään imperatiivissa samasta syystä kuin passiivin, yksipersonaisten verbien ja omistusrakenteen yhteydessä. Nominatiivimuotoinen persoonapronomini vaatisi lauseen ainoana NP-pääkonstituenttina äskeisen pääsäännön mukaan verbiä kongruoimaan persoonansa mukaan, jolloin syntyi ristiriita lausetyypin perusteella verbiin jo merkityn persoonapäätteen kanssa:

- (88) **Etsi minä/hän/me/te/he.*
 (89) **Etsikäämme hän/he.*

²³ Tätä hypoteesia tukeva historiallinen argumentti olisi sellainen asiointila, että kirjasuomen jossakin vaiheessa toisaalta olisi esiintynyt tyyppi *Minut täytyy ottaa mukaan* (ei **Minä täytyy* — —) mutta toisaalta 3. persoonassa *Hän täytyy ottaa mukaan*.

²⁴ Huomaa, että tässä suhteessa yksikön 3. persoona on ollut »heikompi» kuin muut persoonat alistuen viimeksi mainittujen paineeseen tunnusmerkittömydestään huolimatta. Paradigman yhdenmukaisuuden periaate on siis voittanut tunnusmerkittömyyden.

Ellei taas imperatiivin objektipronomineja merkittäisi *-t*-llä, imperatiivitapaukset jäisivät sikäli poikkeuksellisiksi, että tämä lausetyyppi olisi ainoa, jossa nominatiivimuotoinen persoonapronomini ei aiheuttaisi verbin persoonakongruenssia. Objektipronominien *-t*:n merkitsemissäntö on siis tehty mahdollisimman yleiseksi systeemin yksinkertaistamiseksi.

Tarkastelemme vielä lyhyesti omistusrakennetta. On oltu eri mieltä siitä, onko konstituetti *sinut* 90a-tyyppisissä omistusrakenteissa analysoitava subjektiksi vai objektiksi.

- (90a) *Minulla on sinut/hänet/teidät/heidät.*
 (90b) **Minulla on sinä/hän/te/he.*
 (90c) **Minulla olet sinä | on hän | olette te | ovat he.*

Olennaista tässä lausetyypissä on se, että pronomini on merkittävä »ei-nominatiiviksi». Täten vältetään verbin persoonakongruenssi, joka sarkisi tämän tyyppillisesti yksipersonaisen lausetyypin. 90c ei näin muodoim ole mahdollinen omistusrakenteena. 90b puolestaan sotii yllä mainitsemaamme pronominikongruenssisääntöä vastaan.

90a-tyyppisistä omistusrakenteista eroavat selvästi seuraavat lokaali-ilmaukset:

<p>(91a) <i>Minä olen teillä.</i>²⁵
 <i>Sinä olet teillä</i>
 <i>Hän on teillä.</i>
 <i>Me olemme teillä.</i>
 <i>Te olette teillä.</i>
 <i>He ovat teillä.</i></p> | <p>(91b) <i>Teillä olen MINÄ.</i>
 <i>Teillä olet SINÄ.</i>
 <i>*Teillä on HÄN.</i>
 <i>Teillä olemme ME.</i>
 <i>Teillä olette TE.</i>
 <i>*Teillä ovat HE.</i></p> |
|--|--|

Lauseista 91b 3. persoonan sisältävät ovat epäkieliopillisia, koska nämä pronominit toisin kuin 1. ja 2. persoonan pronominit ovat anaforisia eivätkä eksoforisia (vrt. A. Hakulinen 1975 s. 86). Anaforiset subjektipronominit eivät voi esiintyä lauseen lopussa, reemana.

Pronominien käyttäytymisen tarkastelu on johtanut meidät havaitsemaan tärkeän eron omistusrakenteiden ja muiden eksistentiaalilauseiden välillä. Esimerkistä 90a havaitaan, että kaikki persoonapronominit voivat esiintyä omistusrakenteen reemana. Seuraavista lauseista käy toisaalta ilmi, että muissa eksistentiaalilauseissa persoonapronominit eivät käy.

²⁵ Lause **Sinä olet minulla* tai **Minulla olet SINÄ* on mahdoton, koska yksikölliset persoonapronominit eivät voi tässä tapauksessa olla lokaalisia. Vrt. myös **Minä olen Liisalla*, **Liisalla olen MINÄ*, jne.

(92) **Ikkunaan ilmestyi minä/minut, sinä/sinut* jne.

Ne tapaukset taas, joissa persoonapronominit lauseenloppuisina aiheuttavat verbikongruenssin, ovat sanajärjestykseltään tunnusmerkkisiä fokusoituja lokaali-ilmauksia.

(93a) *Sinä ilmestyit ikkunaan.*

(93b) *Ikkunaan ilmestyit SINÄ.* (Vrt. 93a.)

Tunnettuja (tekstissä tai puhetilanteessa esiintyneitä) referenttejä ilmaisevat sanat (teemat) eivät kernaasti sijoitu lauseen loppuun. Tämän valossa on selvää, ettei normaalissa eksistentiaalilauseessa²⁶ voi olla reemana persoonapronominia, koska se määritelmän mukaan on eksoforinen tai anaforinen, siis temaattinen. Tästä syystä lause 92 on kielenvastainen.

Suomen kielen erikoispiirre on omistamisen ilmaiseminen esittelyrakennetta (ts. eksistentiaalilauseita) muistuttavalla tavalla. Miksi persoonapronominit voivat esiintyä omistusrakenteen mutteivät varsinaisen esittelyrakenteen reemana (vrt. 90a ja 92)? Ilmeisesti puhujan maailma (puhujan »universe of discourse») on erotettava objektiivisesta tekstimaailmasta, joka on puhetilanteesta riippumaton. Puhujan puhetilanteeseen liittyvän maailman kannalta pronominitkin voidaan esitellä eräänlaisina toisen asteen reemoina: tällöin niiden tarkoitteet ilmoitetaan omistamisen kannalta uusiksi, vaikka niiden varsinainen referenssi onkin jo tilanteesta käsin uttu.

5. Lukusanojen akkusatiivi

Akkusatiivin distribuution suhteen käyttäytyvät lukusanat poikkeuksellisella tavalla. Kardinaalilukusanoista vain *yksi* saa normaalin *-n*-päätteisen akkusatiivin; kahdesta ylöspäin sen sijaan lukusanoilta puuttuu päätteellinen akkusatiivi kokonaan.²⁷ Toisaalta kaikki järjestyslukusanat saavat normaalin *-n*-akkusatiivin.

²⁶ Eksistentiaalilauseiden subjektista käydyssä keskustelussa on kohdistettu päähuomio tämän lausetyypin semanttis-syntaktisiin ominaisuuksiin; syrjemmälle on jäänyt sen tekstuaalisen funktion tarkastelu. Kuten Wähämäki (1975) on tähdentänyt, suomen eksistentiaalirakenne on funktioltaan esittelyrakennne. Sillä tuodaan uusia referenttejä ilmaisevia sanoja tekstiin, joten se on funktion kannalta täysin rinnasteinen esim. ruotsin muodollisen subjektin sisältäviin ja englannin »existential *there*» -rakenteisiin.

²⁷ Tämä näennäinen kirjavuus yhdessä attribuutikongruenssin erilaisuuden kanssa on johtanut siihen lauseenjäsennystapaan, että lukusanat kahdesta ylöspäin analysoidaan pääsanaksi subjektin ja objektin sijoissa, mutta attribuutiksi muissa sijoissa. Vaikka minkä tahansa lukusanan ja sen pääsanana semanttinen suhde ei muutu kesken paradigman, niiden lauseenjäsenasema kuitenkin tämän näkemyksen mukaan muuttuu. — Synkronisesti on selvittämättä lukusanojen 7—10 nominatiivin, genetiivin ja akkusatiivin morfologinen analyysi. Luonteivin ratkaisu olisi ehkä se, että genetiiviä pidetään normaaliin tapaan päätteellisenä (*seitsemä+n*) kun sen sijaan nominatiivissa ja akkusatiivissa on poikkeuksellinen konsonanttivartalo *seitsemän*.

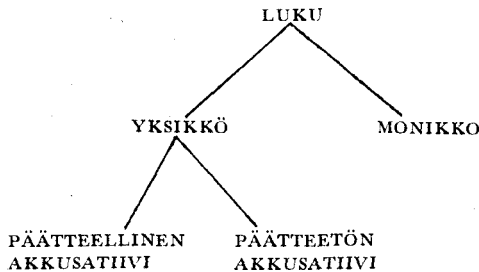
- (94) *Näin yhden (auton) | *yksi (auto).*
 (95) *Näin kaksi | kolme | viisitoista (autoa) | *kahden/*kolmen/
 viidentoista (auton).
 (96) *Näin ensimmäisen | toisen | viidennentoista (auton) |
 *ensimmäinen/*toinen/*viidestoista (auto).*

Poikkeuksellisuus on näennäistä. Kaikki lukusanatapaukset kattava distributiiosääntö on tämä: lukusana saa *-n*-akkusatiivin, jos sen referenssi on yksiköllinen (*yksi* sekä kaikki ordinaalit), mutta se ei saa päätteellistä akkusatiivia, jos sen referenssi on monikollinen (kardinaalilukusanat kahdesta ylöspäin).

Tämä sääntö ei ole poikkeuksellinen, vaan se on seurausta siitä yleisemmästä tosiseikasta, ettei suomessa merkitä monikon akkusatiiviojekteja itsenäisellä sijapäätteellä.

Päätteellisen ja päätteettömän akkusatiivin distinktio on voimassa vain yksikössä, monikossa se neutraloituu. Tämä noudattaa sitä tunnusmerkkisyyden osperiaatetta, että hierarkiassa ilmenevä neutralisaatio esiintyy ylempään kategorian tunnusmerkkisessä pikemminkin kuin tunnusmerkittömässä jäsenessä, vrt. 97.

(97)

On ilman muuta selvää, että numerusoppositiossa yksikkö on tunnusmerkitön.²⁸ Tämä on välttämätön muttei riittävä ehto selittämään sijapäätteellisen akkusatiivin puuttumisen monikosta. Monikon tunnusmerkkisyydestä seuraa, että sen esiintymistajuus on alhaisempi kuin yksikön. Siksi päätteellisen ja päätteettömän akkusatiivin distinktion funktionaalinen kuormitus on vähäisempi monikossa kuin yksikössä. Edelleen on huomattava, että akkusatiivin käyttöala on muutenkin kapeampi monikossa kuin yksikössä, koska jaottomien sanojen kohdalla kvantiteetin (partitiivin ja nominatiivin) objektioppositio on voimassa monikossa muttei yksikössä.

²⁸ Samantyyppisiä neutraloitumia on muuallakin suomen kielessä. Niinpä esim. modusten keskinäiset oppositiot ovat voimassa vain tunnusmerkittömässä preesensissä, eivät tunnusmerkkisessä imperfektissä.

- (98) *Äkkiä huomasi leppäkertun.*
 (99) **Äkkiä huomasi leppäkerttua.*
 (100) *Äkkiä huomasi leppäkertut.*
 (101) *Äkkiä huomasi leppäkerttuja.*

Akkusatiivin tarve ei siis monikossa ole yhtä suuri kuin yksikössä.²⁹ Sellaisissa tapauksissa, missä sekä subjekti-NP että objekti-NP olisivat tulkittavissa subjektiksi, joudutaan monikossa turvautumaan sanajärjestysrajoituksiin disambiguaatiokiekinona:

(102) <i>Tyttö näki pojan.</i>	(107) <i>Tytöt näkivät pojat.</i>
(103) <i>TYTTÖ näki pojan.</i>	(108) <i>TYTÖT näkivät pojat.</i>
(104) <i>Pojan näki TYTTÖ.</i>	(109) * <i>Pojat näkivät TYTÖT.</i> (= 107.)
(105) <i>POJAN tyttö näki.</i>	(110) * <i>POJAT tytöt näkivät.</i> (= 107.)
(106) <i>TYTTÖ pojan näki.</i>	(111) <i>TYTÖT pojat näkivät.</i>

Kun subjekti ja objekti ovat päätteiltään samanasuiset niin kuin esim. lauseissa 107—111, objekti ei voi koskaan käydä subjektin edellä. Tunnistamisstrategia edellyttää tällöin, että subjekti edeltää objektia. Tästä syystä lauseissa 109 ja 110 suoritettuja fokuspermutaatioita ei sallita; niiden subjekti *tytöt* ei ole enää subjektiksi tunnistettavissa (vrt. lähtölauseeseen 107). Lauseet 109 ja 110 ovat siis epäkieliopillisia rakenteellisen hämäryytensä vuoksi.

Lukusanojen objektinmerkitsemisen kannalta on lisäksi todettava se syntaktinen seikka, että koska lukusanan sisältävä NP on muodollisesti yksiköllinen mutta semanttisesti monikollinen, se pysyy objektina erillään sekä yksiköllisestä että monikollisesta subjekti-NP:stä:

- (112) *Kaksi naista näki miehen.*
 (113) *Mies näki kaksi naista.*
 (114) *Kaksi naista näki miehet.*
 (115) *Miehet näkivät kaksi naista.*

Yksiköllisiä nominilausekkeita sisältävissä lauseissa 112 ja 113 subjektin ja objektin ero käy ilmi siitä, että kvantifioimaton objekti merkitään aina *-n*-akkusatiivilla. Jos kvantifioimatonta substantiivia ei ole merkitty objektiksi, se tulkitaan automaattisesti subjektiksi. Monikollisissa lauseissa 114 ja 115 taas numeruskongruenssin puuttuminen tai läsnäolo erottaa kvantifioidun NP:n monikollisesta subjektista, joka edellyttää numeruskongruenssia.

²⁹ Tarpeen voi katsoa heikentyneen kirjasuomen kehityksen aikana, kun partitiivin syntaktiset tehtävät ovat eriytyneet.

Voidaan sanoa, että lukusana on aina semanttisesti määrite, vaikka sitä syntaktisesti pidetäänkin pääsanana subjekti- ja objektitapauksissa. Predikaattikongruenssi on aina syntaktismuodollinen: predikaattiverbi on monikollinen, jos lauseessa on muodollisesti monikollinen subjekti.³⁰ Objektin *-n*-päätte sen sijaan liitetään referenssiltään yksikölliseen NP:hen, olipa tämä sitten lukusana tai muu nomini.

— Huomautamme vielä, että sanat *kaikki* ja *pari* käyttäytyvät määritteinä³¹ objektimuotojensa suhteen samoin kuin lukusanat. Kun näiden kahden sanan referenssi on yksiköllinen, ne saavat *-n*-akkusatiivin, ja kun niiden referenssi on monikollinen, ne jäävät ilman akkusatiivin päätettä:

(116) *Söin kaikki/*kaiken piirakat.* (Mon.)

(117) *Söin kaiken/*kaikki puuron.* (Yks.)

(118) *Ostin pari/*parin piirakan.* (Mon.)

(119) *Ostin parin/*pari toiveita.* (Yks.)

6. Puolet ja loput

Viimeisenä ongelmanamme tarkastelemme poikkeuksellisten lukusanojen joukossa mainittua sanaa *puoli*. Seuraavanlaisissa tapauksissa se käyttäytyy aivan samoin kuin lukusanat kahdesta ylöspäin.

(120) *Osta puoli kiloa kahvia.*

(121) *Vaino osti puoli[?]puolen kiloa kahvia.*

Sanalla *puoli* ei siis kvanttorina käytettynä ole *-n*-päätteistä akkusatiivia. Toisaalta esim. Nykysuomen sanakirjasta (s.v. *puoli*) on löydettävissä eräitä tapauksia, joissa näyttää siltä kuin nykysuomessa olisivat muodot *puoli*, *puolen* ja *puolet* suorastaan vapaassa vaihtelussa keskenään, kuten seuraavista sieltä poimituista lauseista i menee.

(122) *Olen asunut täällä jo puoli/puolen/puolet ikääni.*

(123) *Sai prinsessan ja puoli/puolen/puolet valtakuntaa.*

Keskimmäinen vaihtochto, siis *puolen*, on saamassa arkaistista sävyä. Mutta se mikä asiassa varsinaisesti on kiinnostavaa, on havainto, että pronomineista

³⁰ Poikkeuksena kuitenkin usein monikkosanat, vrt. *Turun Sanomat on porvarilehti* sekä typpi *Turun kolme päivälehteä lakkasivat ilmestymästä.*

³¹ Pääsanana esiintyessään *kaikki*-sanalla on kaksi vapaasti vaihtelevaa objektimuotoa, vrt. NS s.v. *kaikki*: *Hän määrää kaikki t. kaiken.* Kvanttorien subjekti- ja objektikäyttäytyminen kaipaasi systemaattista kokonaisselvitystä.

tuttu *-t* on levinnyt tähänkin sanaan. Siteeratkaamme ensin NS:n käsitystä asiasta.

Substantiivisesti subjektina, predikatiivina, objektina ja objektinsukuisena adverbiaalina varsinkin ilman edessä olevaa attribuuttia ja etenkin elatiivi- (joskus partitiivi-)määräyksen ohella käytetään tavallisesti yksikön asemesta monikollista *puolet*-muotoa, jolla tällöin on yksiköllinen merkitys ja tavallisesti adverbien luonne (NS s.v. *puoli* A.I. 1).

Esimerkkinä tästä kieliopillisesta oikusta (monikkomuotoinen, yksikköluonteinen subjektina tai objektina oleva adverbi!) esitetään NS:ssa seuraavat lauseet.

(124) *Puolet väestöstä on katolisia.*

(125) *Anna puolet Pekalle!*

On aivan ilmeistä, että joudutaan suuriin lauseenjäsennysongelmiin, jos väitetään, että näissä *puolet* on adverbi tai edes että se on monikollinen.

Koettakaamme kartoittaa hieman kenttää saadaksemme käsityksen tästä arvoituksellisesta *-t*-muodosta. Verratkaamme ensin seuraavia lauseita pareittain toisiinsa.

(126a) *Saat puolet.*

(126b) **Saat puoli/puolen.*

(127a) *Puolet puuttuu.*

(127b) **Puoli puuttuu.*

Näiden perusteella voimme todeta, että *puolet* käyttäytyy samoin kuin esim. *paljon* ja *lopun*: se voi esiintyä autonomisena, ilman pääsanaa. Tämä ei käy päinsä nominatiivimuotoisen *puoli*-variantin kohdalla. Toinen selvä funktionaalinen ero käynee ilmi seuraavista esimerkeistämme:

(128a) *Vietin 30-luvulla puoli vuotta Rivieralla.*

(128b) *Vietin 30-luvulla puolet vuodesta Rivieralla.*

(129a) *Oli kulunut puoli vuotta.* (Vrt. 'Ett halvt år hade gått'.)

(129b) *Puolet vuodesta oli kulunut.* (Vrt. 'Hälften av året hade gått'.)

(130a) *Luin puoli kirjaa eilen illalla.*

(130b) *Luin puolet kirjasta eilen illalla.*

Nämä lauseparit havainnollistavat sitä, että *puoli*-muoto on kvanttori, joka voi esiintyä vain notiivisesti indefiniittisessä NP:ssä; *puolet*-muoto taas esiintyy vain notiivisesti definiittisessä NP:ssä. Niinpä esim. lauseessa 130a on kyse siitä, että luin tarkemmin määrittelemätöntä kirjaa noin puoleen väliin, kun sen sijaan 130b esittää, että luin ennestään tunnetusta kirjasta

puolet. Tämä ero on syynä siihen, että seuraavia lauseita voi pitää epäkielipillisinä:

- (131) **Puoli hallitusta teki päätöksen.* (Kaikkien tuntema hallitus.)
 (132) **Puoli nuorisomme on rappiolla.* (Puhe koko Suomen nuorisosta, joka käsitetään tunnetuksi.)

Tämä ero pystytään säilyttämään obliikvisijoissakin, kuten seuraavista esimerkeistä huomaa:

- (133a) *Puolessa kilossa oli turkiskuoriaisia.*
 (133b) *Puolessa kilosta oli turkiskuoriaisia.*

Vielä on jäljellä kolmaskin ero, jonka näiden muotojen käytön välillä voi tehdä, ja se käy ilmi seuraavista lauseista:

- (134a) *Haluan puoli omenaa | puolet omenasta.*
 (134b) *Haluan *puoli kahvia | puolet kahvista.*
 (135) *Puolet ajasta | *puoli aikaa meni hukkaan.*
 (136) *Puolet musiikista | *puoli musiikkia oli viihteellistä.*
 (137) *Puolet ruuveista | *puoli ruveja oli löyhällä.*

Puoli-muotoa ei siis voi käyttää aine-, abstrakti- tai monikollisista sanoista, so. jaollisista sanoista. Tämä kvanttori on notiivisesti indefiniittinen ja liittyy vain jaottomien sanojen yksikköön. Toisaalta *puolet* on definiittinen ja liittyy sekä jaottomiin että jaollisiin sanoihin. Tämän perusteella voidaan päätellä, että *puoli* ja *puolet* itse asiassa on katsottava kahdeksi eri kvanttoriksi.

Kun tältä kannalta tarkastellaan asiaa, havaitaan, että on sekundaarista ellei suorastaan merkityksetöntä, onko *-t*-päätte monikon tunnus, joksi se on totuttu analysoimaan (vrt. NS). Se on yksinkertaisesti ollut persoonapronomineista tuttu funktionaalinen erotin, jonka avulla on saatettu tehdä selväksi se kvanttoreiden ero, joka esimerkiksi ruotsissa tehdään käyttämällä kahta morfologisesti melko lailla toisistaan poikkeavaa joskin etymologisesti samankantaista sanaa, nimittäin *halv* ja *hälften* (vrt. myös 129a, b). Tämä on myös nähdäksemme riittävä syy siihen, että *-t*-päätte on *puolet*-kvanttorissa levinnyt syntaktisesti vieläkin laajemmalle kuin persoonapronomineissa, nimittäin subjektiasemaan saakka.

Kvanttorit *puoli* ja *puolet* on näin eriytetty käteväällä tavalla. Edellinen on ruvennut noudattamaan kardinaalilukusanon taivutusta (yhteisenä semanttisena ominaisuutena liittymättömyys jaollisiin sanoihin), jälkimmäinen taas on käyttänyt hyväkseen tarjolla olevaa persoonapronominien funktionaalisesti motivoitua sijanmerkintäsystemiä.

Tämän kehityksen luonnehdinnan tueksi on löydettävissä toinen samantyyppinen tapaus. Substantiivista *loppu* on vastaavasti eriytynyt *-t*-päätteinen kvanttori *loput*, jonka *-t* on katsottava pikemminkin notiivisen definiittisyyden kuin monikon merkiksi.³² Tämä käynee ilmi seuraavista esimerkeistä.

(138a) *Saat loput huomenna.* 'Du får resten i morgon.'

(138b) *Saat lopun huomenna.* 'Du får slutet i morgon.'

(139) *Loput kahvista* | [?]*loppu kahvista oli kitkerää.*

(140) *Tästä puuttuu loppu* (= loppuosa) | **loput.*

Tämä kahden kvanttorein eriytyminen on suomen yleiskielessä suhteellisen myöhäinen ilmiö. Vanhan kirjasuomen sanakirjan toimituksesta saamiemme tietojen mukaan³³ *puoli* ja *puolen* ovat olleet vallitsevia vanhan kirjakielen ajan loppuun saakka, ja kokoelmista on vain seuraava esimerkki *-t*-llisestä kvanttoreista.

(141) *Cuca ne caicki saneli,*

Puhui täysin puoletcana?

(Vhael, Waikia Walitus-Runo, 1714, s. 7)

Nyky-suomen *puolet*-sanana asemesta on vanhassa kirjasuomessa etupäässä käytetty *puoli*-muotoa.

(142) — — *taridze hänelle puoli caikesta siitä tawarasta.*

(Biblia 1642, 1685, 1758 ja 1776 Tob 12:4)

Puoli ja *puolet* -kvanttoreiden lisäksi suomessa on tietenkin vielä kolmas *puoli*-sana, nimittäin substantiivi, joka normaalitaivutteisena pysyy erillään kvanttoreista, joilla kummallakin on erikoinen taivutuksensa. 143:ssa on kyse substantiivista *puoli*, joka vastaa esim. ruotsin substantiivivia 'halva'. Substantiivisen *puoli*-sanana synonyymeina käytetään esim. sanoja *puolikas* ja *puolisko*.

(143) *Mikko antoi Maijalle kypsemmän puolen* | **kypsempi puoli* | **kypsemät puolet.*

7. Kokoavaa tarkastelua

Tarkasteltaessa akkusatiiviobjektin kokonaiskuvaa ja pohdittaessa sen muuttumista historian kuluessa huomio kiintyy *-n*-päätteeseen. Se on

³² Pääte *-t* on siis näissä sanoissa eräänlainen määräinen jälkiartikkeli, vrt. *puole+t* ja ruots. *hälft+en*).

³³ Kiitämme maisteri Riitta Suhosta ystävällisestä avusta.

selvästikin väistymässä. Sen ala on kaventunut kolmella tavalla, ja syyt tähän ilmiöön voitaneen ensisijaisesti etsiä tunnistusstrategiasta: häiritsevä homonyyminen genetiivin, erittäin yleisen ja monitehtävaisen sijan kanssa. »Kaventajat» ovat kylläkin luonteeltaan erilaisia. Ensinnäkin nominatiivisijan yleistyminen johtunee passiivin ja ns. yksipersonaisia verbejä sisältävien lauseiden syntaktisesta restrukturoitumisesta. Toiseksi partitiivi on voittanut alaa sekä yksikössä (vrt. G. Karlsson 1966 s. 16) että monikossa syntaktisten tehtävien eriytymisen myötä. Ja vihdoin itämurteista on hyväksytty yleiskieleen ainoaksi persoonapronominien akkusatiivimuodoksi *-t*, joka näppäränä erottimena on sittemmin vakiintunut myös kahteen kvanttoriin.

Palaamme viimeiseksi suomen objektisysteemin kokonaisrakenteeseen, vrt. kuvio 1. Ylinnä hierarkiassa on *semananttinen* oppositio partitiivin ja (yleis-) akkusatiivin välillä. Tämän opposition akkusatiivijäsenelle alisteinen on päätteettömyyden ja päätteellisyyden välinen distinktio, joka on syntaktisten NP-funktioiden erottamisen eli tunnistamisen kannalta tärkeä (jos objekti voi sekaantua subjektiin, se on merkittävä akkusatiivin päätteellä). Hierarkkisesti alin distinktio *-t/-n* erottaa kategorioita toisistaan (persoonapronomininit \neq muut nominit). Viimeksi mainitun eronteon tarpeellisuudelle on löydettävissä selvät kvantitatiiviset ja funktionaaliset perusteet.

LÄHTEET

- DAHL, ÖSTEN — KARLSSON, FRED 1975. Verbal aspects and object marking: a comparison between Finnish and Russian. Logical Grammar Reports 17. Dept. of Linguistics, University of Göteborg.
- HAKULINEN, AULI 1970. Negaatiosta ja lauseiden välisistä suhteista. — Transformaatioita. Turun yliopiston fonetiikan laitoksen julkaisuja 7, s. 22—40.
- 1973. Semanttisia huomioita lauseenvastikkeista. — Sananjalka 15, s. 38—68.
- 1975. Sanajärjestyksen eri tehtävistä. — Vir. 1, s. 85—93.
- HAKULINEN, LAURI 1968. Suomen kielen rakenne ja kehitys. 3., korjattu ja lisätty painos. Otava, Helsinki.
- ITKONEN, ERKKI 1972. Über das Objekt in den Finnisch-wolgaischen Sprachen. — FUF 39: 3, s. 153—213.
- ITKONEN, TERHO 1974. Ergatiivisuutta suomessa. I. — Vir. 4, s. 379—398.
- 1975. Ergatiivisuutta suomessa. II. — Vir. 1, s. 31—65.
- KARLSSON, FRED 1975. Suomen kielen tulevaisuus. — Sananjalka 17.
- KARLSSON, GÖRAN 1966. 'Akkusatiivi' suomen kieliopin terminä. — Vir. 1, s. 16—28.
- NUUTINEN, OLAVI 1970. Eräistä suomen kielen yksiköllisen akkusatiiviohjettin päätteettömyystapauksista. — Transformaatioita, Turun yliopiston fonetiikan laitoksen julkaisuja 7, s. 51—63.
- SIRO, PAAVO 1964. Suomen kielen lauseoppi. Tietosanakirja, Helsinki.
- TELEMAN, ULF 1975. Reductions of a morphological case system. — Acta Regiae Societatis Skytteanae, 13, s. 692—703.
- WIIK, KALEVI 1972. Suomen akkusatiiviohjettin muoto. — Turun yliopiston fonetiikan laitoksen julkaisuja 12. Turku.
- WÄHÄMÄKI, BÖRJE 1975. Om finskans existentiälkonstruktion och därtill hörande problem. Julkaisematon lisensiaatintyö, Åbo Akademi, Finska institutionen.

The Finnish accusative: a functional view

Auli Hakulinen — Fred Karlsson

The Finnish system of object marking rests upon the basic bifurcation between the partitive case and the accusative case. This distinction is semantically relevant: it expresses verbal aspect. But formally the accusative is not a homogeneous category. It can be split up in subdistinctions, one being between »ending» and »no ending» and the other (subordinate to »ending») between »-n-ending» and »-t-ending» (see tree 1). These two distinctions are not, however, semantically relevant oppositions in the strict sense. In this paper, we try to lay bare the functions of these distinctions. We also try to explain some superficial inconsistencies in the system of accusative marking, such as the absence of material accusative endings for numerals other than *yksi* 'one', and the unexpectedly wide syntactic distribution of the ending *-t*.

The distinction between »ending» and »no ending» is seen to serve a grammatical function. Endings are normally used only when there is an overt nominative subject in the sentence. The material accusative endings thus identify NP-constituents as objects. On the other hand no ending is used when there is no overt nominative subject (cf. *Pekka ostaa auton* 'Pekka is going to buy a car' but *Osta auto* 'buy a car'). The material accusative in a sentence such as *Ostin auton* 'I bought a car' where the overt subject word has been omitted can be interpreted as a »weak variant» of the »full form» *Minä ostin auton*. The unexpected material accusative object in subjectless generic sentences such as *Jos ostaa auton . . .* 'If one buys a car . . .' can be explained with reference to ease of recognition: if there were no object ending in such sentences, the object might easily be interpreted as a subject.

This rule works not only in simplex sentences such as the above ones but also

in complex sentences containing e.g. infinitival constructions. Thus sentences like *Poika aikoi kaataa karhun* 'The boy intended to kill the bear' and *Käske pojaa kaataa karhu* 'Tell the boy to kill the bear' conform to the predictions. The former sentence contains an overt nominative subject and has an accusative ending, the latter has no subject and no accusative ending. NP-dependent infinitival constructions form islands lacking overt subjects and therefore have no accusative endings, e.g. *Yrjö laati suunnitelman kaataa karhu* 'George made a plan to kill the bear'.

Due to verbal concord, accusative marking of the object is strictly speaking redundant when the subject is in the 1. or the 2. person. In such sentences the subject — verb concord uniquely defines the subject, cf. *Minä näin karhun* 'I saw the bear' and *Te näitte karhun* 'You (pl.) saw the bear'. Functionally, accusative marking is a necessity only when both the subject and the object are 3. persons because here verbal concord fails to point out the subject, e.g. *Pekka näki karhun* 'Pekka saw the bear'. We suggest that the old principle of system uniformity explains the »redundant» use of the accusative endings also when the subject is in the 1. or the 2. person. The object is marked with a material accusative ending any time there is an overt subject, regardless of its grammatical person.

-t is appended as an accusative ending only to the personal pronouns. Why should personal pronouns have an accusative of their own which is distinct from the *-n* adjoined to all singular nominals? A partial explanation can be sought in the fact that Finnish lacks separate possessive pronouns; instead, the genitive forms of the personal pronouns are used (*minun* 'my', *hänen* 'his, her' etc). Against this background one can see that the

distinction between *-n* and *-t* in the paradigms of personal pronouns serves the function of disambiguating object forms and possessive forms, compare *minä* — *minun* — *minut* with *I* — *my* — *me*, *hän* — *hänen* — *hänet* with *he*, *she* — *his*, *her(s)* — *him*, *her* etc. The importance and maintenance of this distinction can thus be seen even in such a morphologically »poor» language as English.

Compared to the *-n*-accusative, the *-t*-accusative of the personal pronouns is syntactically deviant in the sense that it occurs in those contexts as well where no material ending would be needed due to the main principle of disambiguation between overt subject and object, cf. *Liisa nähtiin* 'Liza was seen' but *Minut nähtiin* 'I was seen', *Tuo Liisa tänne* 'bring Liza here' but *Tuo heidät tänne* 'bring them here'. We suggest that this property of the *-t*-accusative might be due to some facts relating to verbal concord. A personal pronoun in the nominative always enforces concord on the verb regardless of its position in the sentence, cf. *Minä olin Hamlet* 'I was Hamlet' — *Hamlet olin minä* 'It was me who was Hamlet' — **Hamlet oli minä* 'It was me who was Hamlet'. That is, there would be a clash e.g. between a passive verb form (which is always in the third, or possibly the »fourth» person) and a personal pronoun in the nominative which would require its own concord. The purpose of the ending *-t* thus is to resolve the clash by marking the personal pronoun »non-nominative». In this way, the concord requirement is waived.

Plural NP-objects are never marked by material accusative endings. At least to some extent, this can be understood in the light of markedness considerations.

The plural is the marked number category and therefore it is »natural» that the neutralization between the different accusatives occurs here rather than in singular NP's. Likewise, the need for this distinction is lesser in the plural than in the singular since plural NP's are distinctly more rare in running texts.

The accusative behavior of numerals is superficially strange. Of the cardinal numbers, only *yksi* 'one' has an *-n*-accusative whereas other cardinal numbers have no such form. On the other hand, all ordinal numbers have *-n*-accusatives. This state of affairs can be explained in terms of reference properties and the above-mentioned absence of plural accusatives. Of the numerals, the cardinal number *yksi* 'one' and all ordinals are singular in reference. Therefore it is quite natural for them to have *-n*-accusatives. All singular NP's have such forms. But the cardinal numbers from *kaksi* 'two' onwards are plural in reference. They, in turn, conform to the general absence of plural accusatives.

The final section of the paper deals with the quantifier *puolet* 'half'. We show that its final *-t* acts a kind of definite postarticle and that *puolet* is in opposition with the corresponding nominative *puoli* which is indefinite, cf. *Haluan puoli omenaa* 'I want half an apple' and *Haluan puolet omenasta* 'I want half of the apple'.

Osoite:
Address:

Tekstilintutkimuksen tutkimusryhmä
Åbo Akademi
SF-20500 Turku 50
Finland